

ИСКУСТВА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ НАЧЕЛА СЛОБОДЕ ВЕРОИСПОВЕСТИ

/Проф. др Владимир Ђурић, *Слобода вероисповести у јуриспруденцији европских уставних судова*, Институт за упоредно право, Београд, 2012., стр. 235/

Слобода вероисповести је веома актуелно и осетљиво друштвено питање. Посебну тежину ово питање има у вишерелигијским срединама о чему сведочи и простор на коме живимо. Будући да је слобода вероисповести и основна људска слобода сврстана у групацију личних права и слобода, као таква она представља и правом (међународним и домаћим) уређену категорију којој теоретичари права код нас не посвећују дужну пажњу. Овакве чињенице највероватније су мотивисале аутора Ђурића да веома озбиљно, научни систематично и конзистентно приступи изради монографије под насловом *Слобода вероисповести у јуриспруденцији европских уставних судова* која је ових дана обелодањена у издаваштву Института за упоредно право у Београду.

Монографија је систематизована у шест поглавља са закључком и пописом литературе.

У првом поглављу под насловом *Слобода вероисповести у међународним актима и националним уставима* аутор описује правни положај слободе вероисповести осврћући се на међународне акте и компаративно сагледавајући уставноправне норме које уређују слободу вероисповести, правни положај црква и верских заједница те односе између државе, с једне и црква и верских заједница, с друге стране. У том смислу, посебну вредност овог приступа чини свеобухватна анализа уставних решења ове проблематике у Немачкој, Шпанији, Аустрији, Мађарској, Италији, Руској Федерацији и Бугарској. На доста широком али брижљиво одабраном узорку земаља, аутор успева методом правне егзегезе јасно и концизно сублимирати углавном некодификовану и научно ретко третирану материју при чему читаоцу даје потпуно јасан правни положај посматране материје, истина уздржавајући се од сопствених судова што се може сматрати научно коректним имајући у виду њену друштвену осетљивост и комплексност.

Друго поглавље рада је наслова *Садржина и суштина слободе вероисповести*.

У овом поглављу аутор полази од премисе, да се слобода вероисповести испољава појединачно или у заједници са другима, при чему слободу вероисповести не треба сводити на индивидуално право које би уживао само појединац већ је то право које се ужива у заједници са другима. Следствено наведеном, аутор је сагласан с другим теоретичарима у прокламовању појма корпоративна слобода вероисповести. Наиме, слобода вероисповести подразуме-

мевала би слободу јавног исповедања и вршења вере, с једне стране и слободу стварања вероисповедних удружења, с друге стране. У том смислу, примећује аутор, исповедање слободe вероисповести у заједници са другима води аутономном егзистирању цркава и верских заједница и правни је основ образовања нових цркава и верских заједница.

У трећем поглављу наслова *Однос између државе и црква и верских заједница* аутор се бави веома актуелним питањем. О сензибилитету наведеног говори и велики број пресуда националних и европских судова који су заузимали становиште по овом питању. Трагом наведеног, извршена је анализа ставова уставних судова Немачке, Шпаније, Италије и Мађарске. Као општа детерминација спроведене анализе могу се истаћи следећи закључци: у посматраним државама присутна је одвојеност државе од цркве односно световне и духовне власти; затим, присутна је неутралност државе у питањима религије и савести; видљиво је прокламовање секуларизма као и индиферентност према религијским уверењима и друге углавном општеприхваћене демократске одреднице.

Четврто поглавље наслова: *Претходно питање: Појам религије*, аутор започиње констатацијом, да у међународном као и домаћем праву, нарочито праву људских права, не постоји обавезујуће одређење религије. Иста ситуација је и у судској пракси. Наведено, како каже, не погодује разрешењу судских спорова насталих поводом заштите слободe вероисповести или уписа у регистар цркава и верских заједница при чему се позива на пресуде уставних судова Шпаније, Италије, Аустрије и Немачке.

Пето поглавље је наслова: *Слобода вероисповести као индивидуално право и нова права у вези са слободом вероисповести*.

На почетку поглавља аутор разматра институте *forum externum* и *forum internum*.

Институт *forum externum* подразумева јавно испољавање вероисповести, док се термином *forum internum* означава интимна перцепција вероисповести која је као таква предмет заштите и веома је тешко извршити њено правно уобличавање и нормирање, а исто судовима представља велики проблем у одлучивању по спорним ситуацијама овакве природе. Управо због наведеног, велику пажњу привлачи питање заштите верских осећања и њихово испољавање. У оквиру наведеног питања, аутор анализира следеће: полагање заклетве, празновање (верских) празника, одбијање трансфузије крви и медицинске помоћи, индивидуално истицање симбола и облачење, право на промену вере и питања прозелитизма и приговора савести. Наведена питања аутор разматра кроз богату уставну и судску праксу појединих европских земаља наводећи читав низ не само правно прилагођених већ и снажно упечатљивих, осебујних и сликовитих примера, чиме аутор разбија монотонију безличне правне терминологије и чини текст веома примамљивим и интересантним. Примера ради, правно је корисно али и занимљиво прочитати одлуку Уставног суда Шпаније

по апелацији грађанина – Јеховиног сведока, за обештећењем, из разлога што је одбио примити трансфузију крви током операције, а држава, односно њен здравствени систем му нису омогућили алтернативно лечење. Читав је и низ других веома занимљивих примера богате судске праксе коју аутор пажљиво и бирано наводи.

У шестом поглављу под насловом *Слобода вероисповести у заједници*, између осталог, посебу пажњу привлачи, како сам аутор нагласи, деликатно питање регистрације цркава и верских заједница. Расправу аутор врши по следећим питањима: Да ли је регистрација услов уживања слободе вероисповести у заједници, да ли регистрација верских организација, ако је услов стицања правног субјективитета, сама по себи, представља дозвољено ограничење слободе вероисповести или је нарушава? На који начин су уставни судови европских држава приступили овој проблематици? Као и у претходним анализама, аутор даје одговоре на питања кроз конкретне примере уставних и судских решења износећи и сопствене вредносне судове те научно утемељене закључке. Други део наведеног поглавља аутор ништа мање исцрпно посвећује слободи вероисповести у образовању, верским обредима и душебрижностима у јавним установама, затим светогрђу и богохуљењу те најзад заштити аутономије цркве и цркви као титулару права.

Најзад, најобимније, седмо поглавље рада под насловом *Слобода вероисповести у јуриспруденцији Уставног суда Србије*, рефлектује фокусирану проблематику на домаћи простор што садржај поглавља чини посебно значајним, занимљивим и за правну теорију и праксу корисним. Одмах на почетку, констатује се, да пракса Уставног суда Србије у области слободе вероисповести представља реткост, али да неколико одлука и поступака својим значајем, завређују посебну пажњу. Иако ретка, наведена пракса је занимљива, а аутор је успео да издвоји три случаја пред Уставним судом Србије и то: случај полагања заклетве, случај верске наставе и случај реституције имовине. Оспорена заклетва се односила на одборнике јединице локалне самоуправе при чему је на крају садржавала верску одредницу: „Тако ми Бог помогао“. Ништа мање важне и правно интересантне нису ни преостале две пресуде Уставног суда које аутор уз коментаре преноси. Поглавље аутор наставља темељном и свестраном правном анализом Закона о црквама и верским заједницама у правном поретку Републике Србије што представља јединствен пример у досадашњој правој пракси.

Најзад, у закључку аутор износи отворене, објективне и научно утемељене вредносне судове о обрађеној тематици, при чему обухвата теоријски део, европску судску праксу и конкретна позитивноправна решења и судску праксу везану за слободу вероисповести у Републици Србији. Ишчитавањем понуђених закључака, долазимо до сазнања, да је аутор расветлио и читаоцима приближио ову веома комплексну и неистражену област, а која све више добија на значају поготово у вишерелигијским срединама. Све замерке на вештом ко-

риштењу научне суздржаности као битне особине научног сазнања током обраде поглавља, аутору можемо опростити у изнимци коју је направио у задњем поглављу и у закључним разматрањима.

Посматрано у целини, монографија Слобода вероисповести у јуриспруденцији европских уставних судова аутора Проф. др Владимира Ђурића написано је јасним, лепим и разветним језиком и стилем. Готово о свим спорним питањима аутор је износио властита становишта или се аргументовано одређивао за једно од постојећих теоријских и доктринарних гледишта.

Као таква, књига представља у потпуности научни новитет те пружа читаоцима могућност да се на један лак и једноставан начин упознају са посебном и за наше мултиетничке и мултиконфесионалне просторе веома актуелном материјом што може да допринесе не само ближој перцепцији ове проблематике већ да пробуди нове спознаје и потакне нова конкретна и просперитетна решења која засигурно требају овом поднебљу.

У том смислу, књигу искрено препоручујемо научној и стручној јавности као и свим другим нама драгим читаоцима посебно наглашавајући њен мултидисциплинаран карактер и практичан значај, а на подареној материји аутору се срдечно захваљујемо.

Невенко Врањеш